

із циклу Професор Челленджер

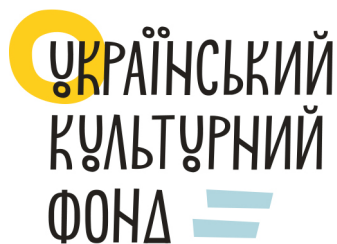
Артур Конан Дойл

Країна туманів

ФОП Цибульська В.О.
Київ
2021

publisher.tsybulska.com
tsybulska.com

Створено за підтримки
Українського культурного фонду

Артур Конан Дойл

Країна туманів/The Land of Mist, – К.: ФОП Цибульська 2021. – 278 стор. Переклад з англійської.

«Країна туманів» – фантастичний роман Артура Конан Дойла, написаний у 1926 році.

Це третій твір з циклу творів про професора Челленджера. У центрі розповіді дочка професора Інід і його старий друг Едуард Мелоун, які стали свідками незрозумілих подій і поступово пройнялися ідеями спиритизму. Вони вирішують поділитися своїм досвідом з усім світом, але стикаються з опором професора.

У цьому романі автор наділив персонажів власними рисами та поглядами. Тому не дивно, що історію оповідає не Мелоун, як в інших книгах серії, а сам автор. Він намагається спровокувати дискусію з читачами, із суспільством, шукаючи докази того, що спиритизм – це не вигадка.

© ФОП Цибульська В.О., 2021

Розділ I

в якому спеціальні уповноважені приступають до роботи

Загальновідомо, що ім'я професора Челленджера неодноразово використовувалося у новітній белетристиці самим нетактовним чином. Зухвалий автор поміщав його в немислимі романтичні ситуації, щоб подивитися, як він з цього виплутається. Реакція не забарилася. Вчений притягнув до відповідальності письменника за наклеп, здійснив невдалу спробу конфіскувати нещасливу книгу, влаштував погром на Слоун-стріт, двічі особисто погрожував автору і в результаті втратив місце лектора в Лондонській школі субтропічної гігієни. Та все одно, можна сказати, що все обійшлося ще досить мирно.

Справа в тому, що за останній час професор якось змарнів, величезні плечі його зсутулилися. У ассирійській густій бороді подекуди заблищала сивина, погляд втратив колишній запал, а голос хоч і розкотисто гримів як і раніше, але тепер його господар вже не прагнув заглушити їм усіх навколо. І все ж професор залишався небезпечним, і ті, хто був поруч нього, з тривогою розуміли це. Вулкан не потухнув, а лише зачався, про що говорило постійне похмуре бурчання, що загрожувало новим виверженням. Життя навчило професора багато чому, але він продовжував чинити опір його урокам.

Зміна відбулася в ньому після певної події, а саме – після смерті коханої дружини. Маленька жінка, мов пташка, звилася гніздечко в серце цього велетня. Він же, як це часто буває з сильними людьми, ставився з особливою ніжністю і турботою до цього слабкого створіння. Віддаючи, вона, як усі лагідні й тактовні жінки, отримувала все.

І тому, коли дружина несподівано померла від пневмонії, що стала ускладненням від грипу, вчений, здавалося, був убитий назавжди.

Але він все ж піднявся, сумно посміхаючись, як нокаутований боксер, готовий до нових раундів з Долею. Однак це була вже інша людина, і, якби не допомога і турбота його дочки Інід, професор, можливо, ніколи не оговтався би від удару. Саме вона, знаючи, чим можна зацікавити пристрасну, схильну до суперництва натуру батька, підсовувала йому різні факти і інформацію і домоглася, нарешті, того, що він знову долучився до життя. Тільки коли батько знову відчув інтерес до суперечок, запалився колишньою ненавистю до журналістів і почав брутально бурчати на оточуючих, вона заспокоїлася, зрозумівши, що він на шляху до одужання.

Інід Челленджер була незвичайною дівчиною і, безсумнівно, заслужила того, щоб їй присвятили кілька рядків.

Від батька вона успадкувала волосся кольору воронячого крила, а від матері — блакитні очі й білосніжну шкіру. Вона, мабуть, не була красунею, але, де б вона не з'являлася, усі погляди спрямовувалися до неї. Вона здавалася тишком, але дух її був сильний.

З дитинства у неї був вибір: або протиставити себе батькові і стати особистістю, або поступитися його натиску і перетворитися на маріонетку. У неї вистачило вміння залишитися собою, поступаючись батькові, коли на того накочувало, і проявляючи твердість в більш спокійні часи. В останні роки, відчуваючи, що їй стає все важче зберігати незалежність, вона почала працювати. Дописуючи час від часу у лондонські газети, дівчина настільки досягла успіху в журналістиці, що її ім'я стало відомим на Фліт-стріт.

В цьому їй дуже допоміг давній друг батька, містер Едуард Мелоун з «Дейлі-газетт», ім'я якого, можливо, вже знайоме читачеві.

У Мелоуні ще можна було впізнати того атлета-ірландця, який свого часу успішно виступав в міжнародному матчі регбістів, хоча життя неабияк попустило його. З тих пір, як він прибрав з очей свої бутси, він дуже змінився, але хоча мускулатура його помітно здала, а суглоби залякли, мозок, як і раніше, працював пречудово. Юнак перетворився на чоловіка. Зовні він мало змінився, хіба що вуса стали густіше, округлилася талія, а на лобі прорізулися зморшки — сліди нових умов життя в післявоєнному світі.

Він мав славу відомого журналіста і молодого письменника, який подає певні надії. Багатьом здавалося дивним, що Мелоун все ще залишався холостяком, але останнім часом з'явилося сподівання, що Енід Челленджер виправить цей недогляд. Чи варто додавати, що вони були великими друзями?

Був недільний жовтневий вечір; в навислому ще з ранку над Лондоном тумані блищали перші вогники. Вікна четвертого поверху квартири професора Челленджера на Вікторія Вест Гарденс щільно огортала туманна імла. Знизу долинав приглушений шум транспорту, але сама вулиця залишалася невидимою — лише неясний відблиск говорив про її існування.

Професор Челленджер сидів біля каміна, засунувши руки в кишені і витягнувши до вогню свої великі трохи криві ноги. Одягнений він був з недбалістю істинного генія: сорочка з вільним комірцем, темно-бордова, зав'язана великим вузлом краватка і вельветовий піджак чорного кольору. Все разом, на додачу до пишної бороди, створювало вигляд

старіючого представника богеми. Поруч, вже готова до виходу, сиділа його дочка, на ній було чорна сукня з укороченою спідницею, круглий капелюшок і інші модні штучки, під якими жінки умудряються приховувати ту красу, якою їх щедро обдарувала природа. Біля вікна, тримаючи в руках капелюха, стояв, чекаючи її, Мелоун.

— Інід, мені здається, нам пора йти. Уже майже сім, — сказав він.

Вони писали спільно серію статей про лондонські церкви і релігійні секти і тому щонеділі відправлялися в нове місце, готуючи черговий матеріал для газети.

— До восьми ще сила-силенна часу, Неде.

— Сідайте, сер! Сідайте! — загудів Челленджер, пощипуючи бороду — явна ознака того, що у нього псується настрій. — Ніщо так не виводить мене з себе, як людина, що стоїть у мене за спиною.

Безсумнівний атавізм, страх, що тебе вдарять по голові дубиною або всадять кинджал в спину, але з цим почуттям не впоратися. Ось так. І заради всього святого, покладіть капелюха! А то у вас такий вигляд, ніби ви спізнюєтеся на поїзд.

— Звичайний стан журналіста. Якщо ми не будемо поспішати, поїзд піде без нас. Інід тільки починає це розуміти. Втім, в одному ви маєте рацію — часу у нас ще багато.

— Вам далеко їхати? — запитав Челленджер.

Інід звірилася з записником.

— Ми вже побували в семи місцях. Перш за все, в Вестмінстерському абатстві, на найпишнішій службі; були також у Святій Агаті, у так званій, високій церкві*, і в

---

* Напряму у протестантизмі, прихильники якого прагнуть до збереження традиційного богослужіння.

Тюдорівської — низької*, відвідали католиків в Вестмінстерському соборі, пресвітеріан — на Енделль-стріт і унітаріїв** — на Глостер-сквер. Але сьогодні нам захотілося чогось незвичайного, і ми вирішили вирушити до спіритуалістів.

Челленджер люто пирснув, як розлючений бик.

— Наступного тижня вас, мабуть, потягне в божевільню, — сказав він. — Чи не хочете ви сказати, Мелоуне, що у цих безумців є своя церква?

— Я спеціально займався цим питанням, — відповів Мелоун. — Моя звичайна тактика — спочатку вивчити голі факти і цифри. У Великобританії у нас понад чотирихсот зареєстрованих церков.

Челленджер розфиркався так, що, здавалося, поблизу пасеться ціле стадо лютих биків.

— Дурість людська воістину безмежна! Homo sapiens! Homo idioticus! Кому вони там моляться? Духам?

— Ось це нам і належить з'ясувати. Власне, про це і буде сама стаття. Я поділяю ваше до них ставлення, а ось Аткінсон з лікарні Святої Марії, з яким я недавно розмовляв, думає інакше. А він висхідна зірка хірургії.

— Чув про нього. Здається, фахівець з цереброспинальної хірургії?

— Абсолютно точно. Дуже урівноважений і компетентний, вважається великим фахівцем в психічних дослідженнях — до цієї області знання відноситься і спіритуалізм.

— Теж мені область знання!

---

* «Низька церква» — євангелічна течія в протестантизмі.

** Унітарії, тобто прибічники унітаріанства вважають, що Ісус Христос є сином Божим, але не самим Богом.

– У всякому разі, так прийнято вважати. Сам він ставиться до подібних речей дуже серйозно. Я консультувався з ним, коли мені потрібна була інформація. Він знайомий з їх літературою. І знаєте, що він мені сказав? Ці люди – піонери людства!

– У бедламі їм місце, – прогарчав Челленджер. – І до чого тут література? Яка ще там у них література?

– Це інша річ. У Аткінсона з цього питання п'ятсот томів, і він все одно скаржився, що в його бібліотеці багато чого відсутнє. Існує велика спіритуалістична література французькою, німецькою, італійською мовами, не рахуючи нашої.

– Слава Богу, що психи водяться не тільки у нас. Ну і нісенітниця!

– А ти читав що-небудь, батько? – запитала Інід.

– Ось це! У мене немає часу, щоб задовольнити хоча б половину моїх істинно наукових інтересів. Не кажи дурниць, Інід!

– Вибач, батьку. Але ти був такий переконливий... Я подумала, ти щось знаєш.

Челленджер крутнув своєю масивною головою і кинув на дочку спопеляючий погляд.

– Людина, наділена логічним розумом і першокласним інтелектом, відразу розуміє, де істина, а де – дурниця; їй не обов'язково заглиблюватися в суть питання. По-твоєму, я повинен досконально вивчити математику, щоб заявити про помилку людини, що доводить, що два по два – п'ять?

Може, мені знову засісти за фізику і знищити набір своїх Principia через те, що якийсь шахрай або дурень стверджує, ніби стіл може підніматися в повітря, не дивлячись

на існування закону тяжіння? Невже потрібно вивчити п'ятсот томів, щоб дорости до рівня поліцейського, який завжди розбереться, хто перед ним – шахрай або чесна людина? Інід, мені соромно за тебе!

Дочка весело засміялася.

– Тату, припини гарчати на мене. Здаюся. По правді кажучи, я теж так думаю.

– І все ж їх підтримують вельми гідні люди, – сказав Мелоун. – Що ви скажете про Лоджа*, Крукса** і інших шанованих громадян?

– Не корчить із себе дурня, Мелоуне. І у великих є слабкі сторони. Свого роду оскома на здоровий глузд. Несподівано впадаєш в ідіотизм, що і сталося з цими людьми. Ні, Інід, я не знайомий з їх доказами, та й не збираюся знайомитися: існують очевидні речі. Якщо постійно переглядати усілякий мотлох, коли ж займатися новими проблемами? Усе давно ясно, доказом цього служить здоровий глузд, англійський закон та підтримка всіх розсудливих європейців.

– Зрозуміло, – відгукнулася Інід.

– Однак, – продовжував професор, – готовий визнати, що іноді ми маємо справу з прикрими помилками.

Голос його зазвучав тихіше, а виразні сірі очі сумно втупилися в простір.

– Я знаю випадки, коли потужний інтелект – мій власний, наприклад, – на якусь мить здавав.

Мелоун відчув, що в словах професора криється щось цікаве.

---

* Олівер Джозеф Лодж – англійський фізик і винахідник, один із винахідників радіо.

** Вільям Крукс – англійський хімік та фізик.

— Як це вийшло, сер?

Челленджер, здавалося, боровся з собою. Йому було важко говорити. Але, набравшись мужності, він, ніби відкинувши від себе сумніви, приступив до розповіді.

— Ти нічого про це не знаєш, Інід. Це дуже особисте переживання. Втім, напевно, нісенітниця. Мене щоразу обпікає сором, варто мені лише згадати, як я мало не повірив у цю маячню. Навіть найзагартованіших людей можна застати зненацька.

— Так, і що це, сер?

— Все сталося після смерті моєї дружини. Адже ви знали її, Мелоуне? І можете зрозуміти, як мені довелося тоді. Це сталося в ніч після кремації... Не можу згадувати про це без страху. Безмірно дороге крихітне тільце опускалося все нижче, потім його лизнули язики полум'я, і дверцята зачинилися.

Беззвучні ридання стрясали велике тіло професора, він прикрив очі великими волохатими руками.

— Навіщо я тільки розповідаю про це? Гарзд, так вже вийшло, нехай це послужить вам уроком. Так ось... Тієї ночі — після кремації — я сидів у холі. А вона, — він вказав на Енід, — спала поряд. Прямо в кріслі, бідна дівчинка. Ви ж бували в нашому будинку на Ротерфілд, Мелоуне. В ньому величезний хол. Я сидів біля каміна, кімната потопала в напівтемряві, і мій розум теж поринув у темряву. Потрібно було розбудити дочку і відправити її до ліжка, але вона так солодко спала, відкинувшись у кріслі, що я не наважився її турбувати. Було, напевно, близько першої години ночі; пам'ятаю, місяць світив крізь каламутне скло. Я сидів і думав. А потім почув...

— Що, сер?

— Звуки. Спочатку тихі, ніби цокання годинника. Потім голосніше і виразніше: тук-тук-тук. І тут трапилася дивна річ — те, з чого довірливі люди згодом створюють легенди. Треба сказати, що у моєї дружини була особлива манера стукати в двері. Своїми маленькими пальчиками вона як би відбивала невігядливу мелодію. Вона і мене привчила, і тому ми завжди знали про прихід одне одного. Так ось, мені здалося — адже я був тоді як навіжений, — що стуки мають знайомий ритм. Я намагався з'ясувати, звідки вони доносяться, але так і не зумів. Ви, звичайно, можете собі уявити, як я намагався встановити їх джерело. За моїми припущеннями, воно було десь нагорі. Я втратив уявлення про час. Стук повторився не менше десятка разів.

— Батьку, ти ніколи не розповідав про це!

— Ні. Але я розбудив тебе. І попросив посидіти зі мною тихо.

— Ось це я пам'ятаю.

— Ми сиділи зачаївшись, як мишки, але більше нічого не повторилося. Все скінчилося. Звичайний обман почуттів. Може, в дереві завівся жучок, або плющ шелестів зовні... Ритм міг виникнути і в моєму запаленому мозку. Ось так людина впадає в дитинство і починає клеїти дурня. Цей випадок став для мене уроком. Я зрозумів, що почуття можуть обдурити навіть геніального з найрозумніших.

— Але як ви можете знати, сер, з точністю, що це не була ваша дружина?

— Нісенітниця, Мелоуне! Нісенітниця! Я бачив, як полум'я охопило її. Ну що там могло залишитися?

— Її душа. Дух.

Челленджер тоскно похитав головою.

— Дороге мені тіло розпалося на складові елементи: газоподібна його частина зникла, а тверді частинки вигоріли і перетворилися на прах. Це був кінець. Нічого не залишилось. Зі смертю все закінчується, Мелоуне. Розмови про душу — це пережиток анімізму* древніх. Упередження. Міф. Скажу як фізіолог: людину можна змусити здійснювати злодіяння або досягти висот чесноти шляхом маніпуляцій з судинами мозку. Гарантую, що внаслідок операції я перетворю Джекіла в Гайда. Інший доб'ється того ж шляхом гіпнозу. Алкоголь теж зійде. Або сильнодіючі лікарські препарати. Таким чином, все це помилки, Мелоуне. Вигадки! Іншого життя немає... Ніч, вічна ніч... довгий відпочинок для втомленого трудівника.

— Сумна філософія.

— Краще сумна, ніж брехлива.

— Можливо ви маєте рацію. У такій позиції, в усякому разі, є мужність. У мене немає заперечень. Мій розум на вашому боці.

— А ось я інстинктивно проти! — вигукнула Інід. — Як хочете, а я не можу в це повірити. — Вона обвила руками могутню шию батька. — Ви ніколи не переконаєте мене, що тебе, татусю, з твоїм винятковим розумом і величчю духу, після смерті чекає доля якогось зламаного годинника.

— Чотири відра води і мішок мінеральних солей, — промовив Челленджер, з посмішкою вивільняючи з обіймів дочки. — Ось з чого складається твій татко, любя, і тобі доведеться змиритися з цим. Однак вже за двадцять

---

* Анімізм — віра в те, що предмети, природні явища, тварини або люди наділені душею.

хвилин восьма. Я чекаю вас на зворотному шляху, Мелоуне і з задоволенням вислухаю розповідь про ваші пригоди на теренах цих безумців.

Розділ II

в якому описується вечір у дивній компанії

Любовні справи Інід Челленджер і Едуарда Мелоуна не повинні хвилювати читача хоча б з тієї причини, що до них немає діла самому автору. Всім молодим людям властивий інстинкт продовження людського роду. Ми ж в своєму творі намагаємося розповісти про справи не настільки банальні, які представляють більший інтерес. Про їх взаємну схильність ми згадали лише для того, щоб була зрозумілішою їхня довірча близькість і ніжне товариство.

Якщо англо-кельтський світ і став у чомусь краще, так це перш за все пов'язано з тим, що відійшли в минуле хитрі виверти і святенництво, і тепер юнаки і дівчата можуть безперешкодно зустрічатися одне з одним і бути просто друзями.

Проїхавши по Еджвер-роуд, таксі з нашими шукачами пригод звернуло на бічну вуличку під назвою «Хеллбек-Террас». Там, в сумній низці цегляних будинків, яскравіла лише арка. Таксі підкотило прямо до неї, і водій відчинив дверцята.

— Це і є Церква спіритуалістів, — сказав він, кивком подякувавши клієнтам за щедрі чайові, і додав застудженим голосом людини, що видобуває собі прожиток в будь-яку погоду. — Суцільне шахрайство, сер.

Заспокоївши таким чином свою совість, він знову сів на водійське сидіння, і за хвилину червоні вогники фар розтанули в темряві.

Мелоун від душі розсміявся.

— *Vox populi**, Інід. Ось вам ставлення народу.

— Між іншим, і наше теж.

— Але ми своєю статтею мимоволі зробимо їм рекламу.

Не думаю, щоб наш водій схвалив це. Клянуся Юпітером, ми можемо не проштовхнутися всередину.

Біля входу до церкви тіснилося безліч людей, а людина, що стяла на верхніх сходинках, марно просила присутніх розійтися.

— Нічого не вийде, друзі. Шкодную, але нічим не можу допомогти. Поліція і так вже погрожувала пиртягнути нас до відповідальності за скупченість в приміщенні. — Він дозволив собі пожартувати: — Ніколи не чув, щоб в ортодоксальній церкві були такі проблеми. Чого немає, того немає.

— Я приїхала з самого Гаммерсміта, — пролунав чийсь жалібний голос.

Світло впало на змучене, повне страждання лице невисокої жінки в чорному з дитиною на руках. Саме вона вимовила ці слова.

— Ви до Ясновидючого? — відгукнувся воротар з розумінням. — Раджу залишити свою адресу, і я повідомлю, коли місіс Деббс зможе вас прийняти. Це краще, ніж мучитися в штовханні, не знаючи, чи дійде до вас черга. А так вона займеться особисто вами. Не штовхайтесь, сер, це не допоможе... А ви хто такі?.. Журналісти?.. — він схопив Мелоуна за лікоть. — Ви сказали, журналісти? Але ж преса нас бойкотує? Якщо не вірите, розкрийте суботній номер «Таймс» на тій сторінці, де публікуються розклад

---

* *Vox populi* (лат.) — голос народу.

церковних служб. Про нас ані слова. А з якої ви газети? «Дейлі-газетт»? Ого, наші акції ростуть. А ваша дама теж звідти?.. Спеціальна стаття? Оце так! Ідїть за мною, сер, і тримайтеся ближче. Постараюся щось для вас зробити. Замикай, Джо! Заспокойтеся, друзі, і розходьтеся. Нічого не поробиш! Ось вибудуємо приміщення побільше, тоді ласкаво просимо... Сюди, міс.

Вони знову спустилися на вулицю, обійшли будівлю і наблизилися до маленьких дверцят, над якими горів червоний ліхтар.

— Я хочу вивести вас відразу на поміст — в залі зовсім немає місця.

— Сили небесні! — вигукнула Інід.

— Там вам буде краще видно, міс, а якщо пощастить, медіум скаже вам кілька слів. У тих, хто сидить ближче, завжди більше шансів. Заходьте, сер!

Вони опинилися в невеликій неохайній кімнаті з брудно-білими стінами, обвішаними капелюхами і накидками. Сухорлява, суворого вигляду жінка в окулярах, з-під яких поблискували жваві очі, гріла над вогнем худі руки. Поруч в традиційно англійській позі — спиною до вогню — стояла оградна людина з блідим обличчям, рудими вусами і допитливими світло-блакитними очима.

Тут же знаходилися маленький лисуватий чоловік у величезних рогових окулярах і дуже красивий, атлетичної статури молодий чоловік у синьому костюмі.

— Все вже розсілися на помості, містере Пібл. Залишилося тільки п'ять місць для нас. — Ці слова вимовив товстун.

— Знаю, знаю,— відгукнувся воротар. Він виступив з темряви, і тоді стало видно, який він нервовий і висохлий, і здавалося, весь складається з одних жил. — Це журналісти

з «Дейлі-газетт», містере Болсовер. Вони пишуть про нас статтю. Їх імена Мелоун і Челленджер. Зустрічайте – містер Болсовер, наш голова. А це знаменита ясновидця, місіс Деббс з Ліверпуля. Поруч з нею містер Джеймс, а високий молодий джентльмен – містер Гарді Вільямс, наш енергійний секретар. Містер Вільямс збирає гроші для нашого будівельного фонду. Якщо містер Вільямс поруч, не зводьте очей з кишень.

Всі розсміялися.

– Збір грошей проходить в кінці служби, – сказав містер Вільямс, посміхаючись.

– Кращим внеском буде доброзичлива стаття, – сказав огрядний голова. – Ви бували у нас раніше?

– Ні, – відповів Мелоун.

– Виходить, практично нічого про нас не знаєте?

– Можна сказати так.

– Отже, задасте нам перцю. Всі бачать спочатку комічну сторону. Думаю, і ви сфабрикуєте що-небудь потішне. Я, правда, не розумію, що такого смішного в спілкуванні, скажімо, з духом покійної дружини, але це вже питання смаку і знань. Якщо предмет тобі невідомий, то про яку серйозність може йти мова? Я не звинувачую цих людей. Ми самі колись були такими. Я, наприклад, працював у Бредлоу, і моїм безпосереднім керівником був Джозеф Маккейб, і так тривало до тих пір, поки мій покійний дід та батько не витягнули мене звідти.

– І правильно, – відгукнулася ясновидюща з Ліверпуля.

– Тоді я вперше відчув свої сили. Бачив батька, як вас зараз.

– Він був у плоті?

– Точно нічого сказати не могу. Але коли працює

сильний медіум, результати бувають дуже вражаючими.

— Пора! — оголосив містер Пібл, закриваючи кришку годинника. — Ви сядете на правий стілець, місіс Деббс. Проходьте, будь ласка, перша. За нею ви, пане голово. Потім ви двоє і я. Ви, містере Вільямс, сядете зліва і будете заспівувати. Зал треба підігріти, а ви це вмієте. Отже, прошу!

Поміст був теж переповнений, але їм вдалося пробитися вперед під вітальний доброзичливий гул. Містер Пібл протиснувся вбік, комусь щось шепнув, і для Інід та Мелоуна знайшлися два стільці біля стіни. Затишний куточок цілком влаштував молодих людей: тут вони могли непомітно для оточуючих робити записи.

— Що ти думаєш про все це? — прошепотіла Інід.

— Поки не надихає.

— Мене теж, — зауважила Енід. — Але все одно цікаво.

Коли люди ставляться до чогось із захопленням, вони завжди цікаві, згодні ви з ними чи ні, а захопленість цих людей відразу впадала в очі. Зал був забитий людьми, обличчя присутніх звернулися до помосту, більшість — жіночих, але чоловічих теж було досить.

Всі вони мали між собою якусь невловиму схожість, вона крилося не в особливому відбитку вишуканості або інтелекту, а в безумовній відкритості, чесності та здоровому глузді. Треноване око Мелоуна відразу виділило з натовпу дрібних торговців, адміністраторів магазинів, міцних ремісників, жінок, змучених повсякденними турботами, і нечисленних молодих людей, які прийшли сюди заради цікавості.

Огрядний голова встав і підняв руку.

— Друзі мої, — почав він, — сьогодні, вкотре, не всі бажуючі змогли потрапити в цей зал. Нам потрібно нове

приміщення, більше. Питаннями будівництва у нас відає містер Вільямс, він же і збирає гроші на цю благородну мету. Минулого тижня я був у одному готелі і побачив у контори оголошення: «Чеки не приймаються». Цих слів наш містер Вільямс ніколи не скаже. Спробуйте – і самі переконаєтеся.

Серед публіки пролунав дружний сміх.

Так, обстановка тут зовсім не нагадувала церковну і була ближче до атмосфери лекційного залу.

– На закінчення хочу сказати вам ще одну річ. Я не збираюся сьогодні виступати і просиджу весь вечір слухачем ось на цьому стільці. Тільки попрошу про одну послугу. Переконливе прохання до всіх спіритуалістів: не приходити на недільні вечірні чування. Ми чекаємо на вас вранці, а ввечері нехай вже приходять звичайні люди зі своїми питаннями. Нехай вливаються нові сили. Вам істина вже відкрилася. Подякуєте за це Господу. І дайте шанс іншим. – Голова опустився на своє місце.

Тут на ноги схопився містер Пібл. Він, очевидно, був тут головним розпорядником – такий стихійно виникає в кожному гуртку і потихеньку все прибирає до рук. Худе обличчя його захоплено світилося, ніби через нього пропустили провідок розжарювання, або, скоріше, цілий пучок провідів. Між його пальцями, здавалося, пробігали електричні розряди.

– Гімн перший! – заверещав він.

Тут вступила фісгармонія, і зал піднявся. Мелодійний гімн звучав потужно і злагоджено:

Світ відчув подих,
Що доноситься з небес,
І повстали душі разом,

І надії промінь воскрес!

Особливо проникливо звучав рефрен:

Ми славимо Тебе, Всевишній,
Порожньою виявилася могила,
Радості нашій немає меж,
О, смерть, ти відступила!

Так, ці люди були ширими. І не походили на розумово відсталих. І все ж, дивлячись на них, Енід і Мелоун відчували жалість. Сумно, коли тебе обманюють в особистому, коли шахраї грають на самих святих струнах твоєї душі, використовуючи в нечистих цілях любов до спочилих дорогих тобі людей. Що знали ці нещасні про доказове право, про холодні непогрішності наукових законів? Бідні, чесні, ошукані люди!

— Увага! — знову заверещав містер Пібл. — Попросимо містера Манро з Австралії прочитати молитву.

З місця підвівся божевільного вигляду старий з скуйовдженою борідкою і вогненным поглядом. Деякий час він стояв похнюпившись, а потім приступив до молитви — нехитрої імпровізації. Мелоуну вдалося записати початок:

— Отче, прости невігластво наше, не відаємо, як треба звертатися до Тебе, але, повір, робимо це від чистого серця.

Подальші слова цілком відповідали початку. Енід і Мелоун обмінялися схвальним поглядом.

Аудиторія виконала ще один гімн, менш вдалий, ніж попередній, а потім голова оголосив, що зараз містер Джеймс Джонс з Північного Уельсу впаде перед ними в транс і передасть послання від свого духа-покровителя, Алаша з Атлантиди.

Містер Джеймс Джонс — моторний, рішучого вигляду коротун — виступив наперед і, постоявши кілька хвилин

в глибокій задумі, раптом затремтів усім тілом і почав віщати. Ніщо не говорило про те, що оратором був хтось, крім містера Джонса з Північного Уельсу, хіба що його безглуздий погляд, що зупинився. Треба сказати, що якщо спочатку тремтів тільки містер Джонс, то прийшла черга здригнутиися і всім іншим.

Дух з Атлантиди виявився непрохідним тупицею. Він прорікав такі явні дурниці, ніс таку відверту нісенітницю, що Мелоун, не втримавшись, прошепотів Інід, що якщо розумовий розвиток Алаша відповідав стандарту того часу, то можна тільки вітати загибель Атлантиди.

Нарешті, ще раз вражаюче затремтівши всім тілом, Джонс закінчив мовлення,

І тоді зі свого місця, не приховуючи нетерпіння, піднявся голова.

— Сьогодні серед нас знаходиться відома ясновидюща з Ліверпуля, місіс Деббс. Як багато хто з вас знають, вона щедро наділена екстрасенсорними властивостями, про які говорив ще Св. Павло, в тому числі здатністю бачити духів. І хоча в цій області діють закони, над якими ми не владні, дружня атмосфера дуже важлива, і тому місіс Деббс сподівається на ваше добре ставлення і молитви, які допоможуть їй вступити в контакт з потойбічними астральними істотами. Можливо, і ми зможемо привітати їх в цьому залі.

Голова сіл, і одразу під стримані оплески піднялася місіс Деббс. Вона стояла перед завмерлим в очікуванні залом — висока, бліда, з тонким хижим обличчям, очі її гостро поблискували з-під окулярів в золотій оправі. Потім місіс Деббс схилила голову, ніби до чогось прислухуючись.

— Вібрація! — вигукнула вона нарешті. — Мені потрібна відповідна вібрація. Виконайте гімн на фісгармонії, будь ласка.

Пролунали звуки гімну «О, Ісус, коханий душі моєї!»

Аудиторія завмерла в побожному захваті. Зал був погано освітлений, темрява поглинула кути. Ясновидюща стояла, як і раніше нахилившись вперед і продовжуючи прислухатися. Але ось вона підвела голову, і музика обірвалася.

— Зараз! Зараз! Всьому свій час, — промовила вона, звертаючись до невидимого співрозмовника. Присутнім же сказала: — Сьогодні не дуже сприятливі умови для сеансу. Але я постараюся, і вони — теж. А спочатку я скажу вам кілька слів.

Вона заговорила. Все, сказане нею, справило на двох новачків враження повної нісенітничі. Це була абсолютно беззмістовна балаканина, хоча окремі фрази вражали своєю оригінальністю. Мелоун поклав ручку до кишені. Навіщо записувати слова божевільної жінки? Спиритуаліст, який сидів поруч помітивши таке зневажливе ставлення, нахилився до нього.

— Вона налаштовується. Шукає хвилю, — шепнув він. — Тут багато що залежить від потрібної вібрації. Ось, здається, знайшла.

Жінка замовкла посередині фрази і, викинувши вперед довгу руку, вказала тремтячим пальцем на повну жінку в другому ряду.

— Ви! Дамо з червоним пером! Ні, не ви! Огрядна жінка попереду вас. Ви! За вашою спиною виріс дух. Це чоловік. Досить високий, близько шести футів. Високе чоло, сірі, а може, блакитні очі, подовжене підборіддя, каштанові вуса, обличчя у зморшках. Ви пізнаєте його?

Огрядна жінка виглядала дуже схвильованою, але заперечно похитала головою.

— Постараюся вам допомогти. У нього в руках книга в коричневій палітурці із застібкою. Схожа на гресбух. Я бачу напис «Каледонська страхова компанія». Це вам про щось говорить?

Повна жінка стиснула губи і знову похитала головою.

— Можу ще дещо додати. Перед смертю він довго хворів, у нього була астма.

Огрядна жінка залишалася непохитною, але тут на ноги схопилася невеликого зросту, розчервоніла від гніву особа, яка сиділа від неї за два стільці.

— Це мій чоловік, мем. Скажіть йому, що я не хочу мати з ним ніяких справ. — Після такого рішучого висловлювання вона знову сіла на своє місце.

— Ви маєте рацію. Він рухається в вашу сторону. Хоча раніше був ближче до тієї дами. Він просить вибачити його. Негарно відчувати недобрі почуття до небіжчика. Забудьте і вибачте. Все минуло. Він просить передати вам наступне: «Зроби, про що я тебе просив, і я буду вічно благословляти тебе».

Вам це що-небудь говорить?

Сердита жінка задоволено кивнула.

— Добре. — Несподівано ясновидюща показала пальцем у натовп, що скупчився біля дверей. — Тепер послання солдату.

Солдат у формі кольору хакі, який стояв у перших рядах здивовано витріщив очі.

— Яке ще послання?

— Від військового. На ньому нашивки капрала. Огрядний сивий чоловік. На комірі жовті петлиці. Розрізняю ініціали — Д. Х. Ви його знаєте?

— Знаю. Але він помер, — відповів солдат.

Він не розумів, куди потрапив, і сенс того, що відбувається було від нього повністю приховано. Сусіди квапливо пояснили йому, що могли.

— Боже мій! — скрикнув солдат і поспішив сховатися під дружний сміх. В паузі, що наступила, Мелоун почув, як медіум тихо бурмоче, звертаючись до невидимого співрозмовника.

— Не поспішайте! Дочекайтеся своєї черги! Говоріть ви, жінко! Встаньте поруч з ним. Ну, як я можу його інакше дізнатися? Якби я могла... — Місіс Деббс в цю хвилину нагадувала білетера в театрі, у якого дізнаються, кому куди йти.

Її наступна спроба зазнала невдачі. Солідний чоловік з густими бакенбардами навідріз відмовився від спорідненості з якимось літнім джентльменом.

Медіум з дивним терпінням повідомляла все нові додаткові відомості, але так нічого і не добилася.

— Ви спіритуаліст?

— Так, уже десять років.

— Отже, ви знаєте, що іноді виникають труднощі.

— Знаю.

— Напружтеся. Може, згадаєте. А поки залишимо все як є. Мені шкода вашого друга.

Настала пауза, під час якої Інід і Мелоун встигли обмінятися враженнями.

— Що ти про це думаєш, Інід?

— Навіть не знаю. Абсолютно розгубилася.

— Думаю, тут присутній елемент інтуїції в поєднанні з отриманою на стороні інформацією. Не забувай, всі ці люди ходять в одну церкву і багато знають одине про одного. А чого не знають, то з легкістю розвідають.

– Але, за їхніми словами, місіс Деббс тут вперше.

– Її могли проінструктувати. Відмінно інсценований спектакль. А що ще? Тільки подумай!

– Може, телепатія?

– Частково, може, і так. Послухай! Вона знову заговорила.

Нова спроба виявилася більш успішною. Чоловік у жалобі, який сидів посеред зали, моментально дізнався за описом і манері виражатися свою дружину.

– Вона кличе якогось Волтера.

– Це я.

– Вона називала вас Вот?

– Ніколи.

– Тепер називає. «Шлю свою любов Воту і дітям. Я чую саме ці слова. Вона дуже турбується про дітей».

– Вона завжди була такою.

– Вони там не змінюються. Каже щось про меблі. Ви їх продали. Це правда?

– Довелося.

У залі захихикали. Завжди і всюди комічне сусідить з трагічним. Як це дивно і в той же час природно і зворушливо!

– Вона передає вам таке: «Та людина розплатиться з тобою, і все буде гаразд. Залишайся таким же добрим, Вотє, і ми будемо тут ще щасливішими, ніж на землі.»

Чоловік закрив обличчя руками. Бачачи, що медіум завмерла в нерішучості, не знаючи, ким тепер зайнятися, високого зросту молодий секретар, злегка підвівшись зі свого місця, прошепотів їй кілька слів. Вона скоса, через ліве плече, подивилася на журналістів і відповіла:

– Подумаю.

Далі місіс Деббс дещо туманно описала зовнішність ще двох посланців іншого світу, упізнаних родичами з деяким сумнівом. Дивно, що медіум згадувала такі прикмети їх зовнішності, які явно не можна було розгледіти на такій великій відстані. Так, говорячи про сутність, яка виникла в далекому кутку залу, вона могла назвати колір очей або незначні особливості зовнішності. Зазначивши це найбільш вразливим місцем сеансу, Мелоун вирішив використовувати прикрий недолік в своїх цілях.

Він якраз записував у блокнот свої враження, коли голос жінки зазвучав голосніше, і він, піднявши голову, побачив очі, які звернулися в його сторону і виблискували з-під окулярів.

— Я зазвичай працюю тільки з залом і рідко заглядаю на поміст, — сказала місіс Деббс, і голос її гулко відгукнувся в приміщенні, — але сьогодні до нас прийшли нові люди, яким напевно буде цікаво вступити в контакт з душами. Я бачу одного з них за кріслом вусатого джентльмена, того, що сидить поруч з молодою леді. Так, сер, саме за вами. Це чоловік, нижче середнього зросту, досить літній, думаю, за шістдесят. Сива чуприна, ніс горбинкою, невелика цапина борідка. Як я здогадуюся, він вам не родич, а скоріше друг. Це вам про щось говорить?

Мелоун презирливо похитав головою.

— Нісенітниця! Повна маячня! — пробурмотів він.

— Він дуже схвильований, йому потрібно допомогти. Тримає в руках книгу, це наукова книга. Розкриває її, там якісь креслення. Можливо, він сам написав її або вчив по ній. Киває. Значить, вчив. Він був викладачем.

Мелоун сидів незворушно, всім своїм виглядом показуючи, що ця людина йому невідома.

— Не знаю, чим можу ще допомогти? Може, ось це? У нього родимка над правою бровою.

Мелоун здригнувся як ужалений.

— Одна родимка? — вигукнув він.

Окуляри знову блиснули.

— Дві. Одна велика, інша менше.

— Боже! — промовив, задихаючись, Мелоун. — Це професор Саммерлі.

— Правильно. Він просить передати привіт старому... Довге ім'я, починається з букви Ч... Важко розібрати. Вам що-небудь ясно?

— Так.

Через хвилину місіс Деббс, повернувшись в інший бік, вже описувала нового прибульця. Але на помості позаду себе вона залишила вражених почутим людей.

В цей час сеанс несподівано для всіх, в тому числі і для обох гостей, був перерваний. На поміст піднявся і став поряд з головою високий блідий бородань, одягнений як успішний ремісник.

Закликаючи до тиші, він впевнено підняв руку жестом людини, яка звикла володіти увагою аудиторії. Обернувшись, він щось тихо сказав Болсоверу.

— Перед вами містер Міромар з Делстона, — оголосив голова. — У нього для вас повідомлення. Ми завжди раді містеру Міромару.

Журналісти могли бачити оратора тільки в профіль, і все ж обох вразила гідність, з якою він тримався. Вони замилувалися великою, благородної форми головою, що промовляла про надзвичайно розвинений інтелект.

Коли чоловік заговорив, його голос приємно зазвучав під склепінням залу.

— Я повинен передати вам послання з іншого світу. Мені доручено вимовляти його всюди, де знайдуться вуха, які чують. Сюди я прийшов, знаючи, що зустріну тут людей, що мене розуміють. Ті, хто послав мене, хочуть, щоб людство усвідомило своє справжнє становище: тоді його не чекають шок та паніка. Я один з тих, хто повинен донести це послання до людей.

— Боюся, він псих, — прошепотів Мелоун, швидко строчачи у блокноті, що лежав в нього на колінах. Публіка в залі, схоже, теж поставилася до слів нового оратора несерйозно, деякі посміхалися.

Але в голосі і манерах чоловіка було щось таке, що змушувало до нього прислухатися.

— Ми наближаємося до драматичної розв'язки. Ідея прогресу була з самого початку матеріалістичною. Все зводилося до того, щоб швидше їздити, швидше зв'язуватися одне з одним, створювати все нові машини. Справжня мета відійшла в тінь. Однак існує тільки один справжній прогрес — духовний. Людство на словах — за нього, а на ділі йде зовсім іншою, помилковою дорогою матеріального успіху. Верховний Розум усвідомив, що поряд з суцільною байдужістю є деякі, хто щиро помиляються; віру таких людей слід було оживити, підкріпивши новими свідченнями.

Ці свідчення не забарилися наслідувати, і тоді стало очевидно, що життя після смерті настільки ж непорушне, як рух сонця по небу. Однак ці докази Божого промислу були висміяні вченими, засуджені церковниками, оббраними газетярами і щасливо забуті. Це стало останньою і найбільшою помилкою людства.

Зал зацікавлено слухав.

Глибокодумні вигадки зазвичай втомлюють людей, але тут все було на рідкість дохідливо. По залу прокотився схвальний гул, почулися оплески.

— Це здавалося безнадійним. Ситуація повністю вийшла з-під контролю. Людство з презирством відкинуло допомогу небес, і тепер не можна було уникнути страшного уроку. І біда вибухнула.

Десять мільйонів молодих людей полягли на полі брані. Удвічі більше залишилися понівеченими. Такою була перше Боже попередження заблукалим людям. Але і його не почули. У суспільстві, як і раніше панував жалюгідний матеріалізм.

Тепер відстрочка, дана людству, наближається до кінця, а змін ніде не видно, за винятком таких місць, як ця церква. Народи загрузли в гріху, а гріх завжди доводиться рано чи пізно спокутувати. Росія стала вигрібною ямою. Німеччина так і не розкаялася у страшному гріху матеріалізму, який став головною причиною війни. Іспанія та Італія скотилися — одна в безодню атеїзму, інша — забобнів. У Франції немає релігійного ідеалу. Англія втратила орієнтацію і занурилася в хаос, в ній розплодилися безглузді, відірвані від життя секти. Америка не зуміла реалізувати свої чудові можливості і замість того, щоб стати люблячою сестрою понівеченої та пораненої Європі, зайнялася власним економічним благоустроєм; вона зреклася підпису свого президента і відмовилася приєднатися до Лігі Націй — єдиної надії людства. Всі загрузли в гріху, деякі більше інших, і всім без винятку воздасться по справах їх. Кара наздожене грішників скоро. Мене просили передати вам слово в слово таке послання. Я зачитаю його, так як боюся втратити що-небудь важливе.

Він вийняв з кишені аркуш паперу і прочитав:

— Наша мета не в залякуванні людей, ми тільки хочемо, щоб вони одумалися і звернулися до духовних цінностей. Не страх прагнемо ми пробудити в вас, а бажання діяти, поки ще є час. Так далі тривати не може. Якщо все залишиться як є — світ загине. Треба розігнати темні хмари теології, яка заслонила людства від Бога.

Він згорнув папір і прибрав до кишені.

— Ось що я повинен був передати вам. А ви розкажіть про це всім, у кого ще не омертвіла душа. Гукайте до них: «Покайтеся! Виправте! Час не чекає!»

Він замовк і зібрався було йти. Чари зруйнувалися. Слухачі засовалися на своїх місцях. З глибини залу почувся голос:

— Це кінець світу, містере?

— Ні, — різко відповів незнайомець.

— Друге пришествя? — запитав інший.

— Так.

Легко і швидко пройшовши між кріслами на помості, він зупинився біля дверей. Коли Мелоун глянув пізніше в ту сторону, незнайомця вже не було.

— Це, мабуть, один з фанатиків другого пришествия, — прошепотів він до Інід. — Таких сект багато — хрістодельфіанци, расселіти, біблійні учні тощо. Але він виглядає переконливо.

— Дуже, — відгукнулася Інід.

— Вважаю, що висловлю загальну думку, якщо скажу, що виступ нашого друга було дуже цікавим, — сказав голова. — Містер Міромар співчуває нашій справі, хоча не можна сказати, що розділяє наші погляди повністю. Ми завжди раді бачити і чути його тут. Що стосується його пророцтв, то, на

мій погляд, людство вже і так хлебнуло досить горя. Та й що можемо ми зробити в тому випадку, якщо наш друг матиме рацію і нас чекають великі випробування? Тільки намагатися виконувати якнайкраще наші повсякденні обов'язки і жити, твердо сподіваючись на допомогу згори. Нехай Судний день настане хоч завтра, — додав він, посміхаючись, — сьогодні я все одно повинен торгувати у своїй крамничці у Гамерсміті. А тепер продовжимо наше зібрання.

Виступив молодий секретар, він розповів про створення будівельного фонду і закликав вносити гроші:

— Ганьба, що так багато людей залишилися сьогодні на вулиці. Ми всі тут виконуємо свої обов'язки безкорисливо і не беремо за це ні пенні. Місіс Деббс теж приїхала сюди за свої гроші. Ми не можемо почати будівельні роботи доти, доки у нас не буде ще однієї тисячі фунтів. Серед нас знайшовся один, хто заклав свій будинок, щоб допомогти нашій справі. Ось це сила духу! А тепер прошу, хто скільки може...

По залу пустили з дюжину тарілок, дзвін монет супроводжувався співом гімну. Інід і Мелоун тим часом тихо розмовляли.

— Ти ж знаєш, що професор Саммерлі помер в минулому році в Неаполі.

— Так. Я дуже добре пам'ятаю.

— А «старий Ч...» — це, звичайно, твій батько.

— Вражаюче.

— Бідолаха Саммерлі. Він не вірив у загробне життя, а тут з'явився сам... у всякому разі, схоже на те.

Тарілки повернулися — здебільшого з дріб'язком. Їх поставили на стіл, де досвідчене око секретаря намагалося визначити, скільки зібрано грошей.

Потім скуйовджений старий з Австралії прочитав по-дячну молитву в тій же простий нехитрий манері, що і раніше. І не були потрібні ні передача апостольської благодаті, ні покладання рук, щоб зрозуміти, що слова цієї людини йдуть прямо з серця і догоджають Богіві.

Потім зал піднявся і, стоячи, виконав заключний гімн – з мелодією, що западала у пам'ять та сумним ніжним рефреном: «Бережи нас, Боже, до наступної зустрічі».

Інід з подивом помітила, що у неї по щоках заструмували сльози.

Ця проста церемонія, на якій були присутні душевно здорові і серйозні люди, справила на неї більше враження, ніж пишні богослужіння і одноманітна музика в величних соборах.

Товстуну Болсовера вони знайшли в холі, там же була і місіс Деббс.

– Думаю, ви розкритикуєте, – сміявся голова. – Але ми до цього звикли, містере Мелоун. І не в образі. Але побачите, все зміниться. Нас ще оцінять.

– Обіцяю, що напишу чесно.

– Більшого й не потрібно.

Ясновидюща стояла, прихилившись до каміна, відчужена і сувора.

– Ви, напевно, дуже втомилися, – пожаліла її Інід.

– Зовсім ні, юна леді. Ніколи не втомлююся, коли працюю з духами. Вони підтримують мене.

– Дозвольте поцікавитися, – долучився до розмови Мелоун, – чи знали ви до того професора Саммерлі?

Медіум похитала головою.

– Ні, сер. Всі думають, що я їх знаю. Але я нікого не знаю. Вони просто приходять, і я їх описую.

— А послання, які вони просять передати?

— Я чую їх. Весь час чую. Бідолахи хочуть, щоб про них розповідали, щоб їх помітили. Самі лізуть до мене на поміст, смикають за рукава, тягнуть в різні боки. Вони шарпають мене. Я наступний... ні, я... я! Ось що я постійно чую. Намагаюся щосили, але все одно не встигаю уявити кожного.

— А що ви скажете про пророка? — поцікавився Мелоун у голови.

Містер Болсовер несхвально знизав плечима.

— Він конгрегаціоналіст. Носиться по країні, іноді заглядає до нас. Пам'ятається, саме він передбачив початок війни. Що стосується мене, то я людина практична. Зла і зараз вистачає. Нам його відміряли повною мірою, не знаю, чи залишилося про запас? Ну, пора розходитися. На добраніч! Постарайтеся написати про нас краще.

— На добраніч, — відгукнулася місіс Деббс. — До речі, дівчино, ви самі медіум. На добраніч!

Вони вийшли на вулицю і з задоволенням вдихнули свіже вечірнє повітря.

Після духоти переповненого залу воно, здавалося особливо таким, що бадьорить. Незабаром вони вже були на галасливій Еджвер роуд, де Мелоун зупинив кеб і попросив відвезти їх на Вікторія-Гарденс.

Кінець ознайомчого уривка

Arthur Conan Doyle

The Land of Mist

Переклад українською, оформлення та верстка

Вікторія Цибульська